

МИХАИЛ САДОВЯНУ

НЕДОВЕРИЕ

Превод от румънски: Веселина Георгиева, 1980

chitanka.info

I

Това се случи през една тежка зима, по време на една сказка в окръга Нямец. Селото беше малко, сгущено под хълма и натрупания сняг. Аз и приятелят, който ме придружаваше, стигнахме там по дълги и криволичещи пътища и след някои и други драматични перипетии: объркахме пътя, на един остър завой се обърнахме. Едни деца ни показаха с дългите ръкави на кожусите си църквата и училището. Стигнахме до училището и там заварихме учителите и селяните, събрани за сказката, в малка стаичка със задушавача топлина.

Както всякога, когато пристигнат чужди хора отдалече, оттам, където е правдата и силата на държавата, селяните се раздвижиха. После се изправи един учител и заговори за старите времена и за днешните порядки и устройство. В културните кръжоци понякога се изучава история, друг път се дават здравни съвети, трети път се говори за местните нужди. Навремени ще се надигне някой селянин и ще постави въпрос, ще иска да му се разясни тоя или оня закон; чул, че в Букурещ се създават закони и може би става дума и за „закона за земята“. Но за каквото и да се говори, за неща, които ги вълнуват или не, които разбират или не, хората стоят мълчаливи, гледат и слушат внимателно. И са много радостни, когато от време на време могат да схванат някоя умна или духовита приказка или пък съвет, който отговаря на техните мисли, свързани с мъката и неволите им.

Един от тия чужди, дошли отдалече хора започна да говори за „законите и разпоредбите на държавата“. О! Тези въпроси са много интересни и отблизо се следят от селяните, защото, откакто имаме конституция, на тях никой не им е говорил за основните наредби, за правата на човека, за отношенията между хората, за задължения и права. Понякога разясняването на конституцията звучи за селяните като хубава приказка (тази конституция, която не знам в кое село на нашата страна била веднъж конфискувана от либералите, които били на власт, и изгорена като „поддривна книга“).

И така, дошлият отдалече чужд човек говори за тези напълно нови неща в това изгубено в планините селце. След като каза, каквото имаше да казва, селяните се позамислиха и започнаха да си шепнат. Сетне стеснително се изправи стар селянин с прошарена брада и набръчкано чело.

— Ще ни позволите ли, господине — рече той. — Искаме да ви разкажем една нашенска случка, ако не се сърдите...

Той се изкашля тихо и погледна наоколо. Другите селяни сведоха очи, ала неколцина все пак кимнаха с глава, чу се подканващ шепот.

— Та ето какво, господине — продължи селянинът, — при нас се случи нещо... Имаше един човек по времето, когато се раздаде земя на хората, преди четиридесет и повече години; дадох му земя, той я прие, после година след това се запиля по света. Беше ей такъв на, несретник. Остави жена си с едно дете и нищо повече не чу селото за него.

Жената сама отгледа детето; труди се, блъска се да запази и земята. Момчето порасна, ръцете му заякнаха. Платиха си, както се полага, налозите и всичко останало и си запазиха земята с чест.

Дойде време момъкът да иде войник; изкара си службата. Дойде време да се жени; ожени се. После, като позамогна, а беше работлив стопанин, си издигна и къща, и хубаво стопанство на спечеленото място. Сега има деца и с чест стои между нас.

Ала ето, господине, оня скитник, който се беше запилял по света, сега се върна в село... Немощен старец е — никому да не дава бог такива старини! Знам ли какво е мислил, докато е стоял в кръчмата? Знам ли кой му е дал акъл? И един хубав ден се споразумял с някакъв познавач на закона от Търгу Нямец, господине, и му продал земята.

Как може старецът да я продава на един „защитник“ който знае законите, това не го разбираме. Нали земята беше откупена с труд и пари от момчето и жената; другият тръгна да скита по света. Може ли такава нещо?

Настана мълчание. Стопанинът скръсти ръце на гърдите си и въздъхна.

— Е, дядо — отвърна моят приятел, — според закона старецът е собственик на земята, той е записан в списъците на общината.

— Така е, ние го знаем — отвърна с тих глас човекът.

— Но друго има тук нередно — продължи приятелят ми. — Продажбата не е в ред, защото е сключена с гражданин. Селската земя не може да се продава на гражданин... Мигар е потвърдил съдията подобна продажба?

Изведнъж усетихме върху себе си изпълнените с учудване погледи на селяните. Старецът рече:

— Така стана, както ви казах, господине...

— Вярвам. Но продажбата, нали ви казах, не е в ред.

— Може ли момчето да я развали?

— Не. Може да я развали само старецът, защото той е собственик на земята.

— Ами какво ще я разваля той, господине, като е смахнат! Знам ли? Може пък аз да не разбирам, ала как ще останат на пътя добрият стопанин, жената и децата? Думат, че щели да дойдат със стражари да го изхвърлят. Каква правда е тая?

Пак въздъхна и погледът му помръкна.

— Човекът рече, че няма да се остави дори и мъртъв да го извадят от къщата му, че той с пот на челото се е трудил и си е спечелил земята, че е спестил с мъка това, което има, и си е направил къща, че е с деца и жена и казва, че щом е така, щом няма оправия на този свят, ще застане с пушката и който дръзне да го изхвърли от къщата и земята му, няма да види повече бял свят, ще го убие! Лоша работа! Сега си мислим какво да сторим, че да не пострада човекът! Той не иска и да знае, вече не излиза от къщи, стои с пълна пушка и чака... Ще дойдат със закона... и ще го изхвърлят на пътя...

— Слушай, дядо, би трябвало да поговориш с него, да го успокоиш. Земята той няма да загуби. Ако умре старецът, ще може да разтури продажбата.

— Ех, господине — продума старият човек и поклати глава недоверчиво, — знам ли какво ще стане? Ще умре старецът, когато даде бог, ами дотогава? И после? Знам ли? По нас казват: почне ли вълкът да яде овцата, свършено е с нея! Ще я изяде! А може и да стане, както казвате, какво знаем ние?

И ни погледна с влажни очи и тъжна усмивка, защото от шепота, който чувах около себе си, разбрах, че невестата на изпадналия в неволя стопанин е негова щерка, а децата, които щяха да останат бездомни, са негови внуци.

II

Друг път, пак беше зима, в един ясен ден, когато се бе поразмръзнало, попаднахме в областта Ботошани, в едно заможно село с добри стопани. Беше неделя и хората излизаха от църква; мъжете пристъпваха тежко в чистите си кожуси, а жените, пременени с контошчета, вървяха смирено и пристойно.

В селото върлуваше епидемия от скарлатина, бяха болни и децата на учителя, затова след светата служба свещеникът каза на хората да се съберат за сказката пак в църквата.

Дойдоха много селяни — и млади, и стари — и изпълниха църквата.

До десния трон стояха учители, които участваха в културния кръжок, дошли бяха и санитарните дейци, и докторът от близката болница. Пред олтара бяха застанали, твърде издокарани, селските кокони и служителите, много важни, с много спокойни лица; от време на време сякаш нещо важно преминаваше през мисълта им, после стояха със затворени очи, като че ли някакъв дълбок покой като летен здрач завладяваше душите им.

Селяните стояха притиснати един до друг, мъжете отпред, жените зад тях. Чакаха мълчаливо, но въпреки това изглеждаше, че искат нещо; като че ли се бяха съвещавали преди нашето пристигане.

Пръв се изказа един учител. После говори лекарят — и то много добре, като истински син на селянин — за епидемията, която покосява децата от селото. Хората слушаха благоприлично. Добре разбираха те много неща, ала си имаха свои мисли и навици, а освен това нали за друго се бяха събрали.

И наистина, той подхвърли една дума като въдица и веднага един човек се хвана; селянин с кожух си проби път с рамене между хората и излезе отпред. Дотогава беше стоял по-назад, навярно от стратегически съображения и предвидливост.

И тук ставаше дума за някаква неправда. Тоя бурен расте по всички пътища на нашата страна.

Селянинът, който беше излязъл отпред, беше над тридесет години, с черни мустаци и ясен поглед. Изглеждаше открит човек, въпреки това не гледаше право пред себе си. Сякаш хората около него го спираха, сякаш беше вързан за тях, сякаш беше продължение на тълпата, а не отделна личност. Поглади с ръка намазаните си с масло коси, после леко повдигна глава и отмести напред десния си крак. Останалите следяха движенията му и ги одобряваха.

— Тъй като говорите за справедлив ред — продума спокойно човекът, — имаме си и ние едно патило, господин *спектор*...

Нашето село е разположено между реки, както се и вижда. Така ни е отредил бог. И си имаме пряк път за Ботошани. Този път минава през земята на чокоина от В... Имам го от стари времена, откакто ни е дадено мястото за село от княз Щефан, както показват и княжеските хрисовули, които се намират у отчето... Така ли е, отче?

Свещеникът потвърди мълком с глава; селяните одобриха на глас:

— Така е!

— Собственикът — продължи стопанинът, — щом пое чифлика, а няма и две години оттогава, какво намисли? Накара да изорат пътя! Отидохме ние смирено, рекохме му това-онова, показахме му старите хрисовули — напразно! Той изора пътя. И да видите какво става. Нашето село е на такова място, че ако този път го махнат, трябва много да заобикаляме през други места, трябва да губим цял ден, за да стигнем в града... А има и чифликчийски мост с данък. Ако го няма пътя, всички трябва да плащаме, когато минаваме по моста. Селото ни ще бъде за окайване.

Искахме ние да си върнем пътя и веднъж минахме с каруците направо. Идвахме натоварени с дърва от гората. Ама излезе един слуга от чифлика и взе кожусите на мнозина от нас. Не му се опънахме, макар че ние бяхме много, а той беше сам, защото сме мирни хора.

Като видяхме, че не може така, цялото село направихме жалба до големците. Видяхме, че и оттам не идва хабер и тогава сторихме жалба до господин министъра. Дойде отговор, разследваха, питаха и ние разбрахме, че ни се дава право! Почакахме още, в село дойдоха някакви инженери или инспектори и казаха тъй: „Добри хора, имате право!“ Ала мина много време, а правото още не го виждаме.

— Добре де, щом имате документи и сте доказали, че от стари времена минавате по този път, щом и в картата на пътищата е отбелязан, разбира се, че имате право.

— Имаме — рече някой от множеството с възбуден глас, — ала кой ще ни го даде?

Човекът, който беше говорил преди това, вдигна ръка в знак да пазят тишина и леко изви глава към подхвърлилия тия думи.

— Добре, имаме право — рече той, — но чокоинът изора земята и ратаите му ни причакват с пушка. Ами че да, човек като негова милост има власт, може да прави каквото си ще. Затова решихме да поискаме един съвет.

Казах им какво е моето мнение и моят съвет. „Моят съвет, добри хора, е да чакате, още повече, щом и големците са ви казали, че правдата е на ваша страна. Днес нещата в нашата страна не вървят по желанието на малцинството: имаме закони. Законът не прави разлика и т.н.“

Слушаха ме мълчаливо. Жените заизлизаха бавно, бавно от църквата. Смятах, след като ги убедя, да продължим сказката. Но се колебаех: за да ме слушат и да разберат, хората имаха нужда от душевно спокойствие, а жените, които излизаха, ме накараха да се съмнявам; те излизаха, подтикнати от някого; жените никога не правят нищо на своя глава.

Млъкнах и изведнъж почувствувах, че съм говорил напразно. Само делата могат да убеждават. Развълнуваният глас се обади отново с лека горчивина.

— Сякаш за нас може да има правда? Чокоинът я получава дори и когато не му се полага...

— Това не може. Има закони. Почакайте още.

— Почакахме.

— Трябва още да почакате, защото работата не е свършила...

— Не — рече изведнъж един старец с тъничък глас. — Още не е свършила. Чокоинът каза, че ще ни даде пътя само ако се споразумеем да плащаме годишно наем по 30 бани за пръжина... Рече, че ни го дава евтино и да се съгласим. Ама научихме, че ако се съгласим, ще докажем, че той е собственикът — и свърши, ще остане пътят изоран! А пък ние имаме *докоменти*... Хм... Знаем ли какво да сторим?

— Направете пак молба...

Този път ме погледна с недоверие и селянинът, който пръв бе заговорил, и почувствувах колко е странно понякога положението ми на проповедник на правдата и разбирателството.

— То, господин *спекторе*, много сме чакали и много ще чакаме, ама накрая какво ще стане? Нали пак беднякът ще остане бит и длъжник? Хм!

Веднага щом ораторът по тоя начин изрази мнението си, настъпи леко възбуждение. Чуваше се недоверчив, недоволен ропот. Служителите от селото се опитаха да се намесят и да задържат хората за сказката. Напразно. Свещеникът се беше приближил до мене и с отправен към хората поглед се мъчеше да ми обясни и той правото на селото. Селяните загърнаха кожусите си и си пригладиха косите. После с бавни движения се обърнаха към вратата. Ораторът и още неколцина чакаха да срещнат погледа ми.

— Останете си със здраве!

Всички излязоха от църквата недоверчиви и тъжни.

1912 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.